

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 lutego 2014 r.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu – Wydział I Cywilny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Adam Jewgraf (spr.)
Sędziowie:	SSA Aleksandra Marszałek SSA Walter Komorek
Protokolant:	Justyna Łupkowska

po rozpoznaniu w dniu 27 lutego 2014 r. we Wrocławiu na rozprawie

sprawy z powództwa **M. C. i D. K.**

przeciwko (...) **S.A. w W.**

o wynagrodzenie za bezumowne korzystanie z gruntów

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Jeleniej Górze

z dnia 29 października 2013 r. sygn. akt I C 1112/12

1. prostuje w komparycji zaskarżonego wyroku oczywistą omyłkę w oznaczeniu strony pozwanej przez dopisanie myślnika po słowie (...), a przed słowem: (...) oraz oczywistą omyłkę pisarską przez oznaczenie siedziby strony pozwanej: „w W.” zamiast: Oddział we W.”;

2. oddala apelację;

3. zasądza od każdego z powodów na rzecz strony pozwanej po 2.700 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze oddalił powództwo powodów M. C. i D. K. przeciwko (...) S.A. w W. o zapłatę kwot po 123.750 zł tytułem wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z gruntu; w pozostałym zakresie umorzył postępowanie oraz zasądził od powodów na rzecz strony pozwanej kwotę 7.217 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania.

Istotne dla rozstrzygnięcia ustalenia faktyczne, poczynione przez Sąd Okręgowy, przedstawiały się następująco.

Powodowie D. K. i M. C. są współwłaścicielami (po 1/2) nieruchomości rolnej, położonej w J. przy ul. (...), dla której Sąd Rejonowy w J. prowadzi księgę wieczystą o numerze (...). Udziały we współwłasności nabyli w dniu 06.10.2000 r. Wcześniej, od 1960 r., właścicielami nieruchomości nieprzerwanie były osoby fizyczne.

W sierpniu 1971 r. sporządzono projekt techniczny kapitalnego remontu gazociągu Ś. – C. (obecnie J.).

W dniu 26.10.1973 r. Prezydium Miejskiej Rady Narodowej i Powiatowej Rady Narodowej w J. wydało decyzję, zatwierdzającą plan realizacyjny – budowę gazociągów w C..

Przez nieruchomość stanowiącą współwłasność powodów przebiega gazociąg Ś. – J. (...), odcinek (...) C. (...) C.. Przebieg gazociągu oznakowany jest słupkami. Do dnia 30.10.1996 r. właścicielem gazociągu był Skarb Państwa. Mieniem zarządzało początkowo przedsiębiorstwo państwowe (...) Okręgowe Zakłady Gazownictwa z siedzibą we W., a od dnia 01.01.1976 r. przedsiębiorstwo państwowe (...) we W.. Zarządzeniem Ministra Górnictwa i Energetyki z dnia 01.08.1982 r. utworzono przedsiębiorstwo państwowe (...), które powstało w wyniku połączenia szeregu jednostek organizacyjnych (w tym (...) Zakładów (...) we W.), przejmując ich majątek, w tym gazociąg przebiegający przez nieruchomość, stanowiącą współwłasność powodów. (...) zostało skomercjalizowane i z dniem 30.10.1996 r. przejęło majątek przekształcanego przedsiębiorstwa.

Strona pozwana w dniu 02.10.2009 r. nabyła własność gazociągu od (...) S.A. w W..

Powodowie wezwali stronę pozwaną do zawarcia umowy, w oparciu o którą chcieli ustanowić na rzecz strony pozwanej służebność przesyłu; próbowali też uzgodnić ze stroną pozwaną wysokość wynagrodzenia za korzystanie z gruntu do czasu zawarcia umowy. Strona pozwana nie zaaprobowала takiej propozycji, uznając, że gazociąg został wybudowany na gruncie powodów legalnie, a nadto podnosząc, że nabyła przez zasiedzenie służebność przesyłu.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy, odwołując się do przepisów art. 224 § 2 k.c. w zw. z art. 225 k.c., art. 352 k.c., art. 292 k.c., art. 172 k.c., art. 176 k.c. i d. art. 128 k.c. uznał, że powództwo należało oddalić z uwagi na skutecznie podniesiony przez stronę pozwaną zarzut zasiedzenia służebności. Wliczając do okresu posiadania urzędzeń przesyłowych okres posiadania poprzedników strony pozwanej, w dacie orzekania upłynął 30-letni termin zasiedzenia, przewidziany dla posiadaczy w złej wierze. Powołując się na dokumenty w postaci projektu technicznego kapitalnego remontu gazociągu oraz decyzji zatwierdzającej plan realizacyjny budowy gazociągów w C. Śl. Zdrój, Sąd Okręgowy uznał, że sporny gazociąg został wybudowany co najmniej w 1973 r. i od tego czasu przebiega przez działkę, stanowiącą obecnie współwłasność powodów. Strona pozwana wykazała dokumentami, że do dnia 30.10.1996 r. gazociąg należał do Skarbu Państwa, a mieniem tym zarządzały w tym czasie kolejne przedsiębiorstwa państwowe. Od dnia 30.10.1996 r. do dnia 02.10.2009 r. gazociąg należał do (...) S.A. w W., a po tej dacie do strony pozwanej. Nieruchomość obciążona była przy tym własnością prywatną (osób fizycznych) co najmniej od 1960 r.

W ocenie Sądu Okręgowego, posiadanie przez przedsiębiorstwo państwowe urzędzeń przesyłowych oraz cudzej nieruchomości, na której urzędzenia te zostały posadowione, jest posiadaniem w rozumieniu przepisu art. 352 k.c. i może prowadzić do zasiedzenia służebności gruntowej, odpowiadającej treścią służebności przesyłu. Odwołując się do poglądów orzecznictwa, Sąd Okręgowy wskazał, że o ile w relacjach wewnętrznych między Skarbem Państwa a państwową osobą prawną, ze względu na zasadę jednolitego funduszu własności państwowej, wyrażoną w przepisie d. art. 128 k.c., państwowa osoba prawna nie mogła przeciwstawić Skarbowi Państwa jakichkolwiek własnych uprawnień, to w stosunkach zewnętrznych, z osobami trzecimi, miała pozycję taką jak właściciel. O ile więc w relacjach wewnętrznych między Skarbem Państwa a państwową osobą prawną, posiadaczem samoistnym nieruchomości państwowej było zawsze państwo, o tyle z punktu widzenia relacji zewnętrznych, przedsiębiorstwo państwowe, które władało oddaną mu w zarząd nieruchomością, powinno być uznawane za posiadacza samoistnego nieruchomości, niezależnie od tego, czy była to nieruchomość państwowa. W rozpoznawanej sprawie do okresu posiadania przez stronę pozwaną należało zatem doliczyć okres posiadania przez przedsiębiorstwa państwowe (od 1973 r. do 30.10.1996 r.) oraz przez (...) S.A. w W. (od 30.10.1996 r. do 02.10.2009 r.). 30 – letni termin przedawnienia, z którego upływem nastąpiło nabycie przez stronę pozwaną służebności przez zasiedzenie, przypadał zatem w 2003 r. Strona pozwana,

po przeniesieniu na nią własności gazociągu, była zatem uprawniona do nieodpłatnego wykonywania służebności przesyłu, obciążającej grunt stanowiący współwłasność powodów. Okoliczności te skutkowały oddaleniem powództwa o zapłatę wynagrodzenia za bezumowne korzystanie w okresie 02.10.2009 r. – 02.06.2013 r. (w części, w jakiej powodowie cofnęli powództwo, Sąd Okręgowy umorzył postępowanie).

Od powyższego wyroku apelację wywiedli powodowie, podnosząc zarzuty naruszenia przepisów art. 352 k.c., art. 292 k.c., art. 172 § 1 k.c., art. 172 § 2 k.c. w zw. z art. 176 k.c. przez ich błędną wykładnię, polegającą na przyjęciu, że okres posiadania urządzeń służących do przesyłu gazu przez przedsiębiorstwo państwowe przed dniem 01.02.1989 r. był posiadaniem na rzecz tego przedsiębiorstwa i podlega (art. 176 k.c.) zaliczeniu do wymaganego okresu posiadania przez aktualnego posiadacza, a tym samym – że zostały spełnione przesłanki zasiedzenia służebności gruntowej, podczas gdy posiadanie przez przedsiębiorstwo państwowe mienia stanowiącego własność Skarbu Państwa stanowiło posiadanie na rzecz Skarbu Państwa i dlatego nie może być zaliczone do okresu wymaganego dla zasiedzenia służebności przesyłu.

W oparciu o powyższe zarzuty apelujący wniesli o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej instancji, a także o zasądzenie od strony pozwanej na swoją rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne, poczynione przez Sąd Okręgowy i zważył, co następuje:

Apelacja podlegała oddaleniu jako pozbawiona uzasadnionych podstaw.

Ustalenia faktyczne, stanowiące podstawę zaskarżonego wyroku, nie były kwestionowane przez żadną ze stron na etapie postępowania apelacyjnego. W szczególności apelujący nie kwestionowali ani faktu posiadania spornych urządzeń przez kolejne przedsiębiorstwa państwowe i przez stronę pozwaną, ani też okresów tego posiadania. Spór między stronami toczył się jedynie o to, czy – z uwagi na obowiązujący do dnia 31.01.1989 r. przepis art. 128 k.c., konstytuujący zasadę jednolitości własności państwowej, okres posiadania przez przedsiębiorstwa państwowe, przypadający do tego dnia włącznie, może zostać doliczony do czasu posiadania według reguł wynikających z przepisu art. 176 § 1 k.c. i czy tym samym skutkowało nabyciem przez stronę pozwaną służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu. W tej sytuacji Sąd Apelacyjny przyjął za własne ustalenia faktyczne, poczynione przez Sąd pierwszej instancji, czyniąc je podstawą swego wyroku.

Kwestią determinującą kierunek rozstrzygnięcia było to, czy przed dniem 01.02.1989 r. posiadanie urządzeń przesyłowych przez przedsiębiorstwo państwowe mogło skutkować doliczeniem czasu posiadania do posiadania przypadającego po tym dniu i tym samym wpływać na nabycie służebności przez zasiedzenie.

W orzecznictwie przyjmuje się, że osoba prawna, która przed dniem 01.02.1989 r., mając status państwowej osoby prawnej, nie mogła nabyć (również w drodze zasiedzenia) własności nieruchomości ani ograniczonych praw rzeczowych, może do okresu samoistnego posiadania po dniu 01.02.1989 r. doliczyć okres posiadania Skarbu Państwa, przypadający przed tą datą. Stanowisko to zostało wyrażone w szczególności w odniesieniu do przedsiębiorstw przesyłowych, które do dnia 01.02.1989 r. korzystały ze służebności odpowiadającej swą treścią obecnej służebności przesyłu w ramach zarządu mieniem państwowym, a którym ówczesny przepis art. 128 k.c. uniemożliwiał nabycie na swoją rzecz tych służebności (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia: 25.01.2006 r., I CSK 11/05, www.sn.pl; 10.04.2008 r., IV CSK 21/08, www.sn.pl; 17.12.2008 r., I CSK 171/08, OSNC 2010/1/15; 10.12.2010 r., III CZP 108/10, www.sn.pl; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31.05.2006 r., IV CSK 149/05, www.sn.pl).

Poza sporem pozostawało, że strona pozwana jest posiadaczem spornego gazociągu od dnia 02.10.2009 r. W okresie poprzedzającym, począwszy od dnia 30.10.1996 r., posiadanie przysługiwało zbywcy gazociągu, tj. (...) S.A. w W., które z kolei otrzymało gazociąg w procesie komercjalizacji przedsiębiorstwa państwowego. Do dnia 30.10.1996 r.

gazociąg posiadały kolejne, przekształcane przedsiębiorstwa państwowe, przy czym bezsporne pozostawało, że wraz z kolejnym przekształceniem następowało przeniesienie posiadania gazociągu.

Zgodnie z przepisem art. 176 § 1 k.c., doliczenie okresu posiadania poprzednika jest dopuszczalne, jeżeli podczas biegu zasiedzenia nastąpiło przeniesienie posiadania. Na podstawie powołanego przepisu następuje doliczenie posiadania poprzednika w odniesieniu do wszystkich przypadków przeniesienia posiadania w okresie biegu zasiedzenia. W niniejszej sprawie sporny charakter przypadającego przed dniem 01.02.1989 r. okresu posiadania przez kolejne przedsiębiorstwa państwowe wynikał z przepisu d. art. 128 k.c., który statuował zasadę jednolitego funduszu własności państwowej. Zgodnie z powołaną zasadą, przed dniem 01.02.1989 r. przedsiębiorstwa państwowe, mimo że miały osobowość prawną, mieniem państwowym zarządzały w imieniu i na rzecz Skarbu Państwa. Teoria ta obejmowała także posiadanie, a więc w konsekwencji to Skarb Państw należało uznać za posiadacza służebności gruntowej o treści dopowiadającej aktualnej służebności przesyłu. Przepis art. 176 § 1 k.c. wskazuje zatem nie tyle na niedopuszczalność doliczenia okresu posiadania przypadającego przed dniem 01.02.1989 r., jak wywodzili apelujący, ile na dopuszczalność takiej operacji, jeśli zostały spełnione przesłanki powołane w tym przepisie, co w szczególności dotyczy przeniesienia posiadania na rzecz przedsiębiorcy energetycznego lub też jego poprzedników prawnych przez Skarb Państwa (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 13.06.2013 r., IV CSK 672/12, Lex nr 1360293 i z dnia 25.01.2006 r., I CSK 11/05, Lex nr 181257). W niniejszej sprawie Skarb Państwa przeniósł na poprzednika prawnego strony pozwanej posiadanie służebności gruntowej o treści odpowiadającej obecnej służebności przesyłu – czego zresztą (jeśli chodzi o czynności faktyczne) powodowie nie kwestionowali, poprzestając na podważeniu prawnej możliwości doliczenia kolejnych okresów posiadania w sposób, o którym mowa w przepisie art. 176 § 1 k.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, apelujący oparli swój pogląd na błędnym rozumieniu skutków zasady jednolitego funduszu własności państwowej. Powołane przez nich orzeczenia i sformułowane w nich wnioski dotyczyły zupełnie innych stanów faktycznych, w których właścicielem zarówno nieruchomości władnącej, jak i nieruchomości obciążonej był Skarb Państwa, co uniemożliwiało w ogóle rozważanie skutków posiadania przez przedsiębiorstwa państwowe w oparciu przepisy o nabyciu służebności przez zasiedzenie. Nadto, powołana przez apelujących uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22.10.2009 r., wydana w sprawie III CZP 70/09, dotyczyła sytuacji, w której termin zasiedzenia upłynął przed dniem 01.02.1989 r., czyli przed datą zniesienia zasady wynikającej z przepisu d. art. 128 k.c. Tymczasem w niniejszej sprawie nieruchomość obciążona od 1960 r. pozostawała własnością osób fizycznych, co czyniło wywody prawne apelujących bezprzedmiotowymi (nieprzystającymi do stanu faktycznego).

Sąd Okręgowy zasadnie zatem rozróżnił odmienną pozycję, jaką przedsiębiorstwo państwowe przed dniem 01.02.1989 r. miało w relacjach wewnętrznych (ze Skarbem Państwa) oraz w relacjach zewnętrznych (w stosunku do podmiotów innych niż Skarb Państwa). Powołana trafnie przez Sąd pierwszej instancji, a wadliwie rozumiana przez apelujących zasada jednolitego funduszu własności państwowej oznaczała zatem, że państwowa osoba prawna nie mogła przeciwstawić Skarbowi Państwa jakichkolwiek własnych uprawnień, jednakże w stosunkach z podmiotami trzecimi miała taką pozycję jak właściciel. W konsekwencji wszelkie roszczenia, jakie powstały w związku z posiadaniem składników mienia państwowego, którym zarządzała, realizowała we własnym imieniu właśnie państwowa osoba prawna (por. uchwała składu siedmiu Sędziów Sądu Najwyższego z dnia 16.10.1961 r., I CO 20/61, OSN 1962/11/41; postanowienie z dnia 14.06.1963 r., I Cr 336/63, OSNCP 1964/11/223; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 27.06.1984 r., III CZP 28/64, OSNCP 1985/1/11). O ile zatem w relacjach wewnętrznych, istniejących między Skarbem Państwa a państwową osobą prawną posiadaczem zawsze było państwo, o tyle z punktu widzenia relacji zewnętrznych przedsiębiorstwo państwowe, zarządzające mieniem państwowym, powinno zostać uznane za posiadacza samoistnego tego mienia. W okresie obowiązywania przepisu d. art. 128 k.c. przyjmowano w orzecznictwie, że chociaż posiadanie wykonywane przez państwową jednostkę organizacyjną stanowi – zgodnie z przepisem art. 128 k.c. – posiadanie państwowe, to jednak w wypadku, gdy przedmiot posiadania znajduje się w zarządzie państwowej osoby prawnej, na zewnątrz to właśnie ta osoba, a nie Skarb Państwa, występuje – zgodnie z przepisem art. 128 § 2 k.c. – jako posiadacz (por. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15.04.1966 r., I Cr 80/66, OSNCP 1967/2/24).

Ostatecznym beneficjentem zasiedzenia służebności było zatem (...) S.A. W., które przeniosło posiadanie spornego gazociągu na stronę pozwaną, która w dalszym ciągu wykonuje służebność zasiedzianą przez swego poprzednika prawnego; z uwagi na upływ terminu zasiedzenia czyniąc to legalnie.

Uwzględnienie zarzutu zasiedzenia służebności czyniło żądanie pozwu bezpodstawnym. Wskutek zasiedzenia poprzednik prawny strony pozwanej nabył służebność o treści odpowiadającej aktualnej służebności przesyłu, w związku z czym powodowie nie mogli się domagać zapłaty za bezumowne korzystanie za czas, w którym służebność wykonywała już strona pozwana.

Podkreślenia wymagało przy tym, że orzeczenie w przedmiocie zasiedzenia ma charakter deklaratoryjny, a samo nabycie ma charakter pierwotny. Każdy następca prawny podmiotu, który nabył służebność przez zasiedzenie, może powołać się na nabycie tego rodzaju – w przeciwnym razie nie mógłby wykazać praw mu przysługujących.

Mając na uwadze powyższe okoliczności, Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd pierwszej instancji nie naruszył przepisów prawa materialnego, powołanych w apelacji, co skutkowało oddaleniem apelacji powodów jako bezzasadnej (art. 385 k.p.c.).

Strona pozwana wygrała postępowanie apelacyjne w całości, w związku z czym powodowie powinni zwrócić jej koszty tego postępowania (art. 98 § 1 k.p.c. w zw. z art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 zd. 1 k.p.c.). Zasądzona z tego tytułu od każdego z powodów kwota 2.700 zł obejmowała wynagrodzenie pełnomocnika strony pozwanej, obliczone od wartości przedmiotu zaskarżenia właściwego dla sprawy każdego z powodów, a ustalone na podstawie przepisu § 6 pkt 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz uiszczania przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (j.t. - Dz. U. z 2013 r., poz. 490).

Na podstawie przepisu art. 350 § 3 k.p.c. Sąd Apelacyjny z urzędu sprostował oczywistą niedokładność i oczywistą omyłkę pisarską w komparycji zaskarżonego wyroku przez oznaczenie strony pozwanej zgodnie z pisownią i danymi, znajdującymi się w KRS.

bp